

MİLLÎ MÜCADELE'DE TÜRK KADINI

Yrd. Doç. Dr. ŞEFİKA KURNAZ*

Türk milletinin var olma savaşı olan Millî Mücadele'de kadınlarımız da yerini almıştır. Bu dönemdeki kadın faaliyetlerini miting, basın, dernek ve cephe faaliyetleri olmak üzere dört ana başlık altında inceleyebiliriz.

1. Mitinglerde Türk Kadını

Türk topraklarının içine düştüğü acı durumdan kurtarılması için memleketin her tarafında yabancı işgaline karşı protesto mitingleri başlamıştı. İlk miting Redd-i İlhak Millî Heyeti'nin 14-15 Mayıs 1919 gecesi yaptığı çağrı üzerine İzmir'in Maşatlık semtinde düzenlenmiştir. Bundan sonra hem İstanbul'da, hem de yurdun çeşitli yerlerinde bir çok miting yapılmıştır. 1919 yılında 16 Mayıs'ında Denizli, Kastamonu, Tavas, Bayramiç ve Seydişehir'de; 17 Mayıs'ta Giresun, Trabzon, Zonguldak, Edremit ve Çal'da; 18 Mayıs'ta İstanbul Dârülfünûn konferans salonunda hocaların protesto konuşmalarından sonra hanımlar da konuşular. Bu arada Bursa, Erzurum ve İzmit'te de mitingler düzenlendi.¹

İstanbul'da ilk miting, 19 Mart 1919'da İnas Dârülfünûnu öğrencileriyle Asrî Kadınlar Cemiyeti üyeleri tarafından düzenlendi ve işgal kuvvetleri protesto edildi.

İzmir'in işgalinden iki gün sonra Üsküdar Kız Koleji'nde bir toplantı yapılmıştı. Burada toplanan kadınlar ve konuşmacı olarak katılan Halide Edip, bu işgali şiddetle kınadılar.²

18 Mayıs 1919'da İstanbul Dârülfünûn'unda yapılan toplantıda bir hanım:

"Kim demiş bir kadın küçük şeydir,

* Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi

1 Afetinan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, İst. 1982, s. 108.

2 İ. Enginün-M. Cumbur - C. Özdemir, *Millî Mücadelede Türk Kadını*, Ank. 1983, s. 14-

Bir kadın belki en büyük şeydir"

diyerek, Türk kadınının erkeği yanında mücadeleye hazır olduğunu haykırıyordu.³

19 Mayıs 1919'da yapılan Fatih Mitingi'nde ise kadınlardan Halide Edip, Meliha ve Naciye hanımlar konuşmuştur.

Halide Edip konuşmasında şunları söylüyordu: *"Müslümanlar, Türkler! Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece.. Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp, parlak bir sabah yaratacağız."*

"Bugün elimizde top, tüfek denilen alet yok; fakat ondan büyük, ondan kuvvetli bir silahımız var; Hak var, Allah var. Tüfek ve top düşer. Hak ve Allah bâkidir. Topunun yüzüne tükürecek kadar, evlatlar, analar, kalbimizde aşk ve iman, milliyet duygusu var."

Bu tesirli sözlerle halkı canevinden vuran Halide Edip padişaha da şöyle sesleniyordu: *"Biz padişahımızdan bize babalık etmesini rica ederiz. Biz erkeklerimizle beraber milletin kalbinden gelen en kuvvetli, en akıllı, en cesur, milleti en çok temsil edecek bir kabine isteriz."*⁴

Aynı mitingde konuşan, İnas Dârülfünûnu mensubu Meliha Hanım, vatanın içinde bulunduğu durumdan kurtarılması için canların fedâ edilmesi gerektiğini belirterek, *"Vatanımızı kurtarmak için yaşayacağız; kuvvetle iman ediyoruz ki, büyük Allah'ımıza sığınarak, cebr ile alınan bir hak elbette iade edilecektir"* diyordu.⁵

Bu miting sonrasında Halide Edip ve iki öğrenci padişaha gitmek için görevlendirilir. Ondan millete sahip çıkmasını isteyeceklerdir. Ancak, padişah kabul etmeyince, dileklerini yaverleri vasıtasıyla iletirler.⁶ Ayrıca, Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'a işgali protesto eden telgraflar çekilir.⁷

3 aynı e., s. 15; Kemal Arburnu, *Millî Mücadelede İstanbul Mitingleri*, Ank. 1975, s. 5-10; Aynur Mısıroğlu, *Kuvayi Milliye'nin Kadın Kahramanları*, İst. 1976, s. 48.

4 Arburnu, a.g.e., s. 12-16; Enver Behnan Şapolyo, *İstiklal Savaşı Edebiyatı Tarihi*, İst. 1967, s. 17; Enginün-Cumbur-Özdemir, a.g.e., s. 16-18; Tezzer Taşkıran, *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, İst. 1973, s. 69; Mısıroğlu, a.g.e., s. 48-49.

5 Arburnu, a.g.e., s. 49.

6 Enginün-Cumbur-Özdemir, a.g.e., s. 20.

7 Afetinan, a.g.e., s. 108.

20 Mayıs 1919'da Üsküdar Doğancılar'da yapılan mitingde Asri Kadınlar Cemiyeti adına Sabahat Hanım bir konuşma yapar. Konuşmasında, milletin ve özellikle kadınların millî hislerini harekete geçirerek mücadele arzusu uyandıran şu sözlere yer verir:

*"İşte, hayatı, ruhu Türk olan İzmir'i bugün Yunanlılar aldılar. Belki yarın sinemizden bir şey, kalbimizden bir hayat koparır gibi birer birer Konya'mızı, Bursa'mızı, hatta evvet bütün güzellikleri ile çok sevgili İstanbul'umuzu isteyecekler. O zaman, bu hayatımıza zehirli tırnaklarını takıp her fırsatta bizi biraz daha ölüme yaklaştıran bu kahredici kuvvetler karşısında, yine bu sükût ve tevekkülle mi yaşayacağız? Ben buna hayır diyorum, biz kadınlar bu hak cihadında en önde olacağız ve medeniyete riyâlar söyleyen varlıklara her zaman lânetler!.. lânetler!.."*⁸

Bu mitingdeki konuşmacılar arasında Asri Kadınlar Cemiyeti üyesi Naciye Hanım ve Üsküdar Sanâyi Mektebi Fransızca öğretmeni Zeliha Hanım da vardı.

Bu miting sonunda, Türklerle meskûn yerlerin taksim edilemeyeceğinin basın yoluyla bütün dünyaya duyurulması kararlaştırılmıştır.⁹

22 Mayıs 1919'da yapılan Kadıköy mitinginde yaklaşık 20 bin kişi toplanmıştı. Konuşmacılar arasında Halide Edip ve Münevver Saime bulunmaktaydı.

Münevver Saime, işgal kuvvetleri tarafından tutuklanmasına sebep olacak olan konuşmasında şöyle haykırıyordu:

*"Her Türk'ün söylemek istediği, fakat niçin bilmem yüksek sesle söylemekten çekindiği bir kaç sözü ben açıkça söylemek isterim. Evet, açık söylüyorum kardeşlerim. Aldatıcı kaynakların yazdıkları haberlere inanmayın. Bizim tamamiyet-i mülkiyemizi muhâfaza edecekler. Fakat, hangi hudut dahilinde? Bu tasrih edilmedikçe Türkiye'de sulh mümkün olmayacaktır. Ben bu kanaatteyim. İsyân etmeyecek bir Türk kalbi de tanımıyorum."*¹⁰

"Biz yalnız ağlıyoruz. Ağlamakla kazanılacak hıçkırıklarımızı işitecek kalb yok. Teşkilâtı nihayet fiiliyata bağlamak lâzımdır." diyen Münevver Saime, evladını Türklük şuuru ile yetiştirip, vatanın kurtuluşuna yardım

8 Arıburnu, a.g.e., s. 21; Enginün-Cumbur-Özdemir, a.g.e., s. 20-21; Mısıroğlu, a.g.e., s. 50.

9 Afetinan, a.g.e., s. 109.

10 Afetinan, a.g.e., s. 109.

edeceğini belirtiyordu.¹¹

Bu sözler açıkca "isyan" mahiyetinde idi. Bunun üzerine işgal kuvvetlerinden tutuklandı. Ancak, Münevver Saime, daha sonra bir yolunu bularak Anadolu'ya kaçtı ve orada Millî Mücadele'ye katıldı.¹²

Bu hadiseden sonra İstanbul'da miting yapmak yasaklanır. Ancak, buna rağmen, 23 Mayıs 1919 Cuma günü bir miting yapılır. İşgal kuvvetleri havadan takip ederler.

Bu mitingde şair Mehmet Emin (Yurdakul), İstanbul basını adına Fahrettin Hayri Bey, Halide Edip Hanım, Selim Sırrı (Tarcan) ve Dr. Sâbit Beyler konuşmuştur. Bunların içinde Halide Edip şöyle diyordu:

"Dâvâmızı ilân ediyorum. Bu dâvâımız da Türkiye'nin hak ve istiklâlidir. Türkler, Türkiye'nin ebedî hakkına asla dokundurmayacaklar, yarın Hakk'ın mahkeme-i kübrâsı önünde zâlimlerin hepsi mahkemeye çekilecek, onlara bizim kanlarımızı döktürdüğünüz diyecekler... İşte kardeşlerim, işte evlâtlarım, dâvâınızdan kaçmayınız. O gün size hak verecekler, bugün iki dostunuz vardır. Birisi, kalbi mâbetleri bizimle bir olan Müslüman dünyası, birisi zâlimleri yakasından sürükleyecek hak sahibi büyük milletlerdir.

Kardeşlerim! Evlatlarım! Osmanlı toprağında böyle muazzam, böyle tarihî bir gün belki bir daha idrak etmeyeceğiz. Evlatlarım, öyle bir gün olur da bir daha toplanamazsak, içimizde ölenler olursa, Türkün istiklâl bayrağı ile mezarı üzerine geliniz."

Halide Edip, konuşmasının sonunda orada bulunanlara iki konuda yemin ettirir:

- 1- İnsanlık ve adalet esaslarına bağlı kalmak,
- 2- Hangi şartlar altında olursa olsun hiç bir kuvvete boyun eğmemek.¹³

Halide Edib'in bu konuşması açıkca fiilî mücadeleye dâvet idi. Zaten bunun üzerine hakkında tutuklama kararı çıkmış, O da Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katılmıştır.

30 Mayıs 1919 tarihli İkinci Sultanahmet Mitingi'nde konuşan Şükûfe Nihâl de vatanını çok sevdiğini belirterek, "Aziz vatan, beşiğimiz sendin,

11 Arıburnu, a.g.e., s. 69; Şapolyo, a.g.e., s. 25-26.

12 Arıburnu, a.g.e., s. 69; Afetinan, a.g.e., s. 109; Mısıroğlu, a.g.e., s. 51.

13 Arıburnu, a.g.e., s. 43-44; Şapolyo, a.g.e., s. 31-32.

mezarımız yine sen olacaksın" sözleriyle dinleyenleri galeyana getiriyordu.¹⁴

13 Ocak 1920 Salı günü Sultanahmet Meydanı'nda "İstanbul Türktür ve Türk Kalacaktır" isimli üçüncü bir miting düzenlenmiştir. 150 bin kişinin katıldığı bu mitingde, kadınlardan, Muallimler Cemiyeti Başkanı Nakiye (Elgün) Hanım bir konuşma yapar.

Nakiye Hanım bu konuşmasıyla kadınların erkeklerin yanında mücadeleye hazır olduğunu ifade ederken, bu durumda Türk milletinin ne yapması gerektiğini de söylemiş oluyordu.

"Önümüzde açık iki yol var: Biri, tarihimize şanımızla devam etmek, diğeri gözlerimizle beraber tarihimizi de kapayıp ebediyete götürmektir."¹⁵

İstanbul mitingleri önce İzmir, sonra da İstanbul ve diğer bölgelerin işgalini protesto maksadıyla yapılmıştı. Böylece hem padişaha, hem de İtilâf devletleri ve dünya devletlerine seslenilmek isteniyordu. Gaye vatanın kurtarılması idi. Bu maksatla, Türk milletine cesaret ve heyecan verilerek, bu kötü kaderine karşı mücadeleye çağrılıyordu.

Bu faaliyetlerde Halide Edip, Şükûfe Nihâl, Nakiye (Elgün), Münevver Saim, Meliha, Sebahat ve Naciye gibi hanımlar da yerlerini aldılar. Bunlar, öylesine bir cesaret ve vatan sevgisiyle konuştular ki, basında çoğu sansür edildi, haklarında tutuklama emri verildi. Bunlardan Halide Edip ve Münevver Saim Anadolu'ya kaçarak fiilen Millî Mücadele'ye katılmışlardır. Bu devrede Münevver Saim "Asker Saim" adıyla anılacaktır.

2. Basında Türk Kadını

Bu dönem basınında hanım yazarlarımızın en çok dikkat çekenleri Halide Edip ve Müfide Ferit'tir. Bu ikisi, özellikle Hâkimiyet-i Milliye ve İrade-i Milliye gazetelerinde yazmışlardır.

Halide Edip, Millî Mücadele'yi tanıtarak, halkı cesaretlendiren eserler kaleme almıştır. Dağa Çıkan Kurt (1922), Ateşten Gömlek (1922), İzmir'den Bursa'ya (1922) bunlar arasındadır.

Halide Edip, "İstanbul Gençlerine" başlıklı yazısında onlara vazifelerini şöyle hatırlatır:

14 Arıburnu, a.g.e., s. 55.

15 Arıburnu, a.g.e., s. 66-67.

"Hani siz miydiniz, bir gün Sultanahmed'in ebedî minarelerinden sarkan siyah bayraklar altında Allah'ı şahit tutarak benimle yemin ettiniz! Değil bir fırka olacak kadar, beş bin, on bin kişi, belki yüz bin kişi birden, semâdânî bir gök gürültüsü gibi, bayrağınızı yere getirmeyeceğinize, aziz Türkiye'yi topraklara geçmiş bir tarih harabesi gibi gömdürmeyeceğinize ağlayarak yemin ettiniz!..

Şimdi neredesiniz?..

Sultan Ahmet'le ve Fatih'le birlikte yemin ettik. Hissediyorum ki, bu güzel ve ebedî aşkı size anlatamazsam, ben de o günkü yeminime sâdik kalmamış olacağım. Kalbimin gözleri İstanbul'da, Fatih'ten gelecek arkadaş fırkanın ayak seslerini dinliyorum."¹⁶

Halide Edip, mitinglerde yaptığı ateşli konuşmalardan sonra şimdi de kalemiyle İstanbul gençleriyle birlikte bütün Türk milletine hitap etmekteydi. Bu yazıların korkak ve mütereddit gençleri İstanbul'dan Anadolu'ya çekmek yolunda büyük etkisi olduğu gibi, mücadele içindeki gençlerin de azmini kuvvetlendiriyordu.

Halide Edib'in "Duatepe" isimli yazısı burada kazanılan zaferi¹⁷; "Aziz'in Karısı"¹⁸ ve "Üzeyir'in Karısı"¹⁹ başlıklı yazıları da Yunan zulmü altındaki köylülerin perişan hâlini dile getirmektedir. "Kırmızı Tepe" adlı makalesi, Polatlı savaş meydanını tasvir ederek, şehitliğin faziletlerinden bahisle milleti mücadeleye teşvik etmektedir.²⁰

Yazılarıyla milletin mücadele azmini ayakta tutmaya çalışan Müfide Ferit ise genellikle Hâkimiyet-i Millîye'de yazmakta idi. "Türk Askeri" isimli yazısında, müttefikleri yenildiği için mağlûp sayılan Türk askerinin I. Dünya Savaşı'ndaki başarılarından bahsettikten sonra, Anadolu hareketini takdirle karşıladığını belirten satırlara yer veriyordu:

"... Yalnız sen ey mübarek, ey asil asker, yalnız sen arslan başını kaldırdın. Günler karardıkça sen parladın. Yalnız sen bey alnını onlara gösterdin. Ve bir ilâhî istiklâl heykeli gibi, elinden mekanizması çalınmış tüfeğin, vatan kapısına koştun, buraya girilmez dedin.

16 Halide Edip, "İstanbul Gençlerine", *Hâkimiyet-i Millîye*, 285 (7 Eylül 1337/1921).

17 *Hâkimiyet-i Millîye*, 296 (18 Eylül 1337/1921).

18 Şapolyo, a.g.e., s. 138-139.

19 *Akşam*, 1096 (12 Teşrinievvel 1337/1921).

20 *Hâkimiyet-i Millîye*, 9 (1 Teşrin 1337/1921).

*Dünya sana karşı idi, fakat sen şecâatinle, ulûv-î cenâbınla, hakkınla dünyadan kavî oldun. Yaşa Türk Askeri!..*²¹

Müfide Ferid'in bu dönemde yazdığı yazılar arasında "Gaziantep" başlıklı yazısının ayrı bir yeri vardır. Antepçilerin müdâfaalarından gururla bahseden yazar, bu vesileyle diğer halkın da azim ve şevkini kuvvetlendirmeye çalışır.

Müfide Ferit, "Kara Haber" başlıklı yazısında, İzmir'in işgalini ve yaralıların ümitsizlik içinde bekleyişlerini anlatır. Kara haberi bir kandil günü aldığını, İstanbul'da kandillerin yandığı sırada, İzmir'in alevler içinde yanarak aydınlandığını söyleyerek insanların hissiyatına hitap eder.²² "Hayret" başlıklı yazısında, Sultanahmet Mitingi'nde milletin hislerini, heyecanını, üzüntüsünü dile getirir.²³ "Zafer" isimli yazısı, İnönü Zaferi'nden bahseden ümitvar bir yazıdır.²⁴

3. Cemiyetlerde Türk Kadını

Millî Mücadele dönemindeki kadın cemiyetlerinin asıl amacı, vatanın kurtarılması için hizmet etmektir. Bu maksatla yardım toplama, geniş kitleleri yardıma çağırma faaliyetlerinde bulunurlar. Asrı Kadınlar Cemiyeti ile Hilâl-i Ahmer Kadın Kolları, özellikle askere giyecek temini ve ordunun sağlık hizmetlerinde çalışmışlardır. Türk Ocakları ve Muallimler Cemiyeti'nde çalışan hanımlar da mücadeleye büyük katkılarda bulunmuşlardır.²⁵ Fakat, bu dönemin en önemli cemiyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'dir. Önce Sivas'ta kurulan bu cemiyetin, daha sonra diğer illerde de şubeleri açılmıştır. Biz burada sadece iki dernekten bahsedeceğiz.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

Cemiyet, 5 Kasım 1919 Cuma günü, Sivas'ta Numûne Kız Mektebi'nde toplanan hanımlar tarafından, memleketin bütünlüğü ve istiklâli için çalışmak üzere kurulmuştur. Sonra İstanbul hükümetine ve İtilaf devletleri temsilcilerine, işgali protesto eden telgraflar çekmişlerdir.

Cemiyetin ilk toplantısında Vali Reşit Paşa'nın hanımı Melek Reşit Hanım, memleketin içinde bulunduğu vahim durumu anlatan ve hayırlı bir

21 Hâkimiyet-i Milliye, 97 (15 Kânunısâni 1921)

22 Hâkimiyet-i Milliye, (3 Mart 1921)

23 Hâkimiyet-i Milliye, (10 Mart 1921)

24 Hâkimiyet-i Milliye, (3 Nisan 1921)

25 Enginün-Cumbur-Özdemir, a.g.e., s. 33.

sulh imzalanıncaya kadar faaliyetlerinin devam edeceğini belirten bir konuşma yapmıştır.

Yönetmeliğin 1. maddesi uygulamaya konularak, diğer şehirlerde de cemiyet'e bağlı şubeler açılmıştır. Meselâ: Amasya (başkan Asiye Remzi), Kayseri (başkan Seyyide), Niğde (başkan Feride), Erzincan (başkan Ayşe), Bolu, Burdur (başkan Fitnat), Pınarhisar (başkan Refia), Kangal (başkan Ulviye), Erzurum... gibi. Bunlar Sivas'taki merkezle daimi bir ilişki içinde idiler.²⁶

Cemiyette görev alan hanımlar genellikle bölgenin ileri gelen ailelerine mensuptur. Bu da cemiyet üyelerinin yakınlarından maddî-mânevî yardım aldıklarını gösteriyor.

Cemiyet, aynı zamanda İstanbul'daki gazetelerde yayınlanan zararlı yazılara son verilmesi için Osmanlı Matbuat Cemiyeti'ne de bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, İstanbul gazetelerinin ülkenin istiklali için yeterli mücadeleye vermedikleri için üzüldüklerini ve kınadıklarını belirtiyorlardı. İstanbul gazeteleri şu İttihatçıdır, şu İtilâfçıdır diye birbirlerini suçlamak yerine, ülkenin problemlerine çare bulmaya çalışsınlar. Her ne olursa olsun, önemli olan vatanını unutmayan, seven bir vatan evlâdı olmasıdır. Bir kaç lekeli İttihatçı yüzünden bütün İttihatçılar suçlanamaz. Biz Anadolu'da kadın-erkek kurtuluş için savaşıyoruz. Fırka lâfından bile nefret ediyoruz. Biz erkeklerimizle birlikte mücadele ederken, İstanbul gazeteleri vatan yolunda yayın yapmak yerine, ahlâksızca yayınlara devam ederlerse onları boykot edeceğiz, okumayacağız ve memlekete sokmayacağız, diyorlardı.²⁷

Cemiyetin faaliyetleri, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, Millî Mücadele'nin ileri gelen kadrosu tarafından takdir ve şükranla karşılanmış, teşvik edilmiştir.²⁸

Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi

Millî Mücadele döneminde Kastamonu'da 10 Aralık 1919'da kurulan cemiyetin başkanı: Mevlevî şeyhi Amil Çelebi'nin eşi Zekiye Hanım.

²⁶ Afetinan, "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti", *Büyük Zafer'in 50. Yıldönümüne Armağan*, İst. 1972, s. 196-199; Çaka, *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*, Ank. 1948, s. 41-42.

²⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, 6 (2 Şubat 1336); Baykal, a.g.e., s. 26-28.

²⁸ Afetinan, a.g.e., s. 134; Afetinan, a.g.m., s. 199-201; Enginün-Cumbur-Özdemir, a.g.e., s. 8, 9, 38.

Cemiyetin sekreterliğini yapan Saima (Ayoğlu) Hanım, faaliyetleri hakkında bilgi vermektedir. Buna göre, mahalle mahalle gezilerek, konferanslar, müsamereler, mevlitler, mitingler düzenlenerek millî dâvânın önemi anlatılıyordu. Toplanan yardımlar cepheye ulaştırılıyordu. Yabancı devlet başkanlarının eşlerine protesto telgrafları gönderilerek, Türk milleti hakkında revâ görülen haksızlıkları anlatıyorlardı.²⁹ Ayrıca şehit ailelerine yardım yapılıyor, çocuklarına sünnet düğünleri tertip ediliyordu.³⁰

Cemiyet, 10 Aralık 1919'da Kız Muallim Mektebi bahçesinde büyük bir toplantı düzenleyerek, işgal karşısında halkın tepkisini dile getirir. İnsan haklarından bahisle yurdun düşmanlardan temizlenmesi istenir, padişaha, sadrazama ve yabancı devletlere protesto telgrafları çekilir.

15 Ocak 1920'de Loyd George'un İstanbul ve Boğazlar ile ilgili sözlerine tepki olarak bir toplantı düzenlenir. Burada başkan Zekiye Hanım, bütün halkı mücadeleye çağırır. Toplantı sonunda, İtilâf devletlerinin ileri gelen yöneticilerinin hanımlarına telgraf çekilerek şöyle denir:

*"Türk Milletinin kadınlı erkekli savaşlarda can vermeyi asla düşünmeyeceğini, eğer silah ve cephanemizin bulunmadığına ümit bağlanıyorsa, düşmanları tırnaklarımızla boğacağımızı ve gerekirse toprağın üstünde şeref-siz yatmaktansa, toprağın altında kahramanca yatmayı tercih edeceğimizi bildiririz."*³¹

4. Cephede Türk Kadını

Millî Mücadele, Türk milleti için bir ölüm-kalım savaşı idi. Bunun farkında olan Türk kadınları da fiilî olarak cepheye katılmakta gecikmedi.

Gerçi tarihimizde cephede bizzat savaşmış kadın kahramanlara rastlanmaktadır. Meselâ 93 harbinde Aziziye tabyalarında kadınları peşine takarak kahramanca mücadele veren Kara Fatma ve Nene Hatun, efsaneleşmiş iki isimdir.

Millî Mücadele'ye katılan Türk kadınları da bu zincirin halkalarını meydana getirmektedirler. Şimdi bu hanımlardan ismini bilebildiklerimizi gözden geçirelim.

29 Baydar, a.g.m., Cumhuriyet, 28 Haziran 1972; Peker, a.g.e., s. 103.

30 Peker, a.g.e., s. 102; Mısıroğlu, a.g.e., s. 58.

31 Baydar, a.g.m., Cumhuriyet, 30 Haziran 1972; Peker, a.g.e., s. 125.

Asker Saime

İstiklâl Harbi başladığında Dârülfünûn öğrencisi olan Münever Saime, Kadıköy mitinginde yaptığı konuşmadan sonra tutuklama emri çıkınca, Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye katıldı. Garp cephesinde görev aldı ve özellikle cephe gerisinde ve istihbarat işlerinde önemli başarılar gösterdi. İzmit'te bir görevi yerine getirirken yaralandıysa da belli etmeden vazifesini yapıp tamamladı. Asker Saime diye anıldı.

Kuvvetli bir fikir edebiyatçısı olan Saime, savaş sonrasında öğretmenlik yapmıştır.³²

Kılavuz Hatice

Pozantı'da mücadele etmiştir. 8 Mayıs 1920'de gece Fransız kuvvetlerine Kumcu Veli ile birlikte kılavuzluk ederek, onları Türklerin ateş hattına sokmuştur. Fransızlara, en kritik nokta olan Karboğazi'na sıkıştıklarını ancak gün ışığınca anlayacaklardır. Bu arada Hatice kaçarak Türk tarafına geçer. Bu şekilde Fransız askerleri esir edilir.³³ Bu hadisedeki rolünden dolayı Kılavuz Hatice olarak anılan bu Türk kadını hakkında fazla bir bilgimiz yoktur.

Tayyar Rahmiye

Güney cephesinde 9. Tümen'de gönüllü olarak bir müfrezinin komutanlığını yapmıştır. Osmaniye'de Fransız karargâhına saldırı için görevlendirilen müfreme 1 Temmuz 1920'de harekete geçer. Fakat, bu arada askerlerde bir duraklama meydana gelir. Bunun üzerine, "Ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da, siz erkek olduğunuz halde yerlerde sürünmekten utanmıyor musunuz?" diyerek erkekleri tahrik eden Tayyar Rahmiye karargâhın alındığını görmeden şehit düşer. Bu harekât sonrası 80 tüfek, 2 makineli tüfek ele geçirilmiştir.³⁴

Fatma Seher Hanım (Kara Fatma)

Erzurumlu Yusuf Ağa'nın kızı olan Fatma Seher Hanım, aynı zamanda merhum bir binbaşının da eşidir. Millî Mücadele'de oğlu ile birlikte çarpış-

32 Zehra Celasin, *Tarih Boyunca Kadın*, İst. 1946, s. 158-159; Çaka, a.g.e., s. 109-110.

33 Taha Toros, "Kurtuluş Savaşında Toroslarda Esir Düşen Fransız Kumandanı Mesmil'in Türkiye Anıları", *Milliyet*, 12 Ocak 1972; Çaka, a.g.e., s. 58-59.

34 Çaka, a.g.e., s. 59-62.

muş, İzmit'te görev yapmıştır. Kendinin söylediğine göre, I. Dünya Savaşı'nda Edirne'de Yanıkkışla'da çarpışmıştır. Mütareke'den sonra Erzurum'a dönmüştür. Millî Mücadele'de Adana, Dinar, Afyon Karahisar, Nazilli, Sarayköy ve Tire'de asker olarak çalışmıştır. Bunu, gösterdiği evraklar isbatlamaktadır. Hatta, bir savaş sırasında göğsünden yaralanmıştır. Harp tarihi ile ilgili vesikalarda başarılarından söz edilmektedir.³⁵

Fatma Seher Hanım, "Kara Fatma" adıyla da anılmaktadır. Bundan dolayı bazı kaynaklarda ikisinin ayrı şahıslar gibi değerlendirildiği görülmür. Yazılanları değerlendirdikten sonra bu ikisinin aynı şahıs olduğu kanaatine vardık.³⁶

Cumhuriyet sonrasında madalya ile ödüllendirilmiştir.³⁷

Binbaşı Ayşe

Selânikli olan Binbaşı Ayşe, büyük harpte Kafkas cephesinde yaralanarak ölen kocasının intikamını almak için yemin etmiştir. 15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edilince, ilk karşı koyma hareketine o da silahla katılmıştır. Yunanlılar İzmir'e hâkim olunca Aydın'a geçmiş, çete kurmuş, sonra da çetesiyle birlikte Köpekçi Nuri çetesine katılmıştır. Aydın muharebesinden sonra Koçarlı'ya çekilmişler ve bundan sonra devamlı Millî Mücadele'de görev almışlardır.

Türk kadınının rütbeli olarak orduya ilk girişi bu dönemde olmuştur. Kadınlarımızın bu fedakârca faaliyetleri ve gösterdikleri kahramanlıklar, Millî Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal Paşa'nın büyük takdirini kazanmıştır.

Kadının önemini çok iyi bilen Atatürk, Millî Mücadele döneminde devamlı olarak kadın cemiyetleriyle münasebet halinde olmuş, onları takdir ve teşvik etmiştir. Konuşmamızı, onun 21 Mart 1923 tarihinde yaptığı konuşmada, Türk kadınının Millî Mücadele'deki hizmetlerini anlatan şu sözleriyle bitirmek istiyoruz:

"Dünyanın hiç bir yerinde hiç bir milletinde Anadolu köylü kadınının

³⁵ Çaka, a.g.e., s. 67; Mısıroğlu, a.g.e., s. 84-87.

³⁶ Bize bu fikri veren yazı için bkz. H.M., "Kahraman Fatma", *Tevhid-i Efkâr*, 367-8395 (17 Haziran 1338)'den naklen İ. Enginün - B. Emil - N. Birinci - A. Uçman, *Devrin Yazmalarının Kalemîyle Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal*, C. 2, Ank. 1981, s. 863-865.

³⁷ Çaka, a.g.e., s. 73-75; Mısıroğlu, a.g.e., s. 88; Celasin, a.g.e., s. 156.

fevkinde kadın mesâisi zikretmek imkânı yoktur ve dünyada hiç bir milletin kadını 'Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım. Milletimi halâsa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar hizmet gördüm' diyemez... Belki erkeklerimiz memleketi istilâ eden düşmana karşı süngüleriyle düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında isbât-ı vücud ettiler. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat menba'larını kadınlarımız işletmiştir... Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsulâtı pazara götürerek paraya kalbeden, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber sırtıyla, kağınsıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip cephenin harp malzemesini taşıyan hep onlar, hep o ulvî, o fedâkâr, o ilâhî Anadolu kadınları olmuştur. Binaenaleyh hepimiz bu büyük ruhlu ve duygulu kadınlarımızı şükran ve minnetle ebediyen ta'ziz ve takdis edelim."³⁸